

แนวทางการพัฒนาคุณธรรมของชุมชนท้องถิ่นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง The Approach for Developing Community's Morality Based Philosophy of Sufficiency

วิภาพรรณ อุปนิสากร¹ และ ณัฐนลิน อุปนิสากร²

Wipaphan Upanisakorn and Natnalin Upanisakorn

บทคัดย่อ

จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เรียกว่ายุคโลกาภิวัตน์ได้มีวิวัฒนาการจนถึงขั้นที่สังคมโลกสามารถเข้าถึงสังคมท้องถิ่นซึ่งเป็นการเปลี่ยนผ่านอย่างรวดเร็วจากสังคมยุคดึกดำบรรพ์เปลี่ยนไปสู่สังคมเกษตรกรรมและเปลี่ยนไปสู่สังคมอุตสาหกรรมจนถึงการปฏิวัติข่าวสารข้อมูลและกำลังเปลี่ยนไปสู่สังคมยุคใหม่แต่วิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นยังผูกพันอยู่กับศาสนาและความเชื่อจะสะท้อนออกมาในรูปแบบประเพณีและพิธีกรรมในวาระต่างๆจะเชื่อมโยงกับความเชื่อในเรื่องการทำความดีหรือทำบุญด้วยจึงเป็นการรักษาคุณธรรมไทยตำราชุมชนท้องถิ่นเพื่อคนในชุมชนท้องถิ่นจะต้องเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและต้องปรับตัวในการดำเนินชีวิตและวิถีการดำรงชีพโดยคำนึงถึงคุณธรรมอย่างสำคัญซึ่งการพัฒนาคุณธรรมในชุมชนท้องถิ่นจะเน้นการฟื้นฟูและเน้นการยกระดับของควมมีคุณธรรมโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีพที่เน้นควมมีคุณธรรมมากขึ้น

คำสำคัญ : การพัฒนา, คุณธรรม, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

From social change called globalization era, there is evolution so that it can be able access to prosperity of local society which is changing rapidly through from primitive societies to agricultural societies, then industrial societies and information revolution finally. Although it is modern societies but local people's way of life is also bound up with religion and beliefs, reflected in traditions and rituals of various agendas which concerned the good

¹ อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

² นักศึกษา ร.ป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

or merit, it is a moral treatment. Therefore, in order that people in local community are strong and adaptable to situation, so there should be developing by focus on rehabilitation and emphasize the raising of moral standards by applying the philosophy of Sufficiency Economy for improving the way of living which emphasizes morality sustainably.

Keywords; Development, Morality, Philosophy of Sufficiency Economy

บทนำ

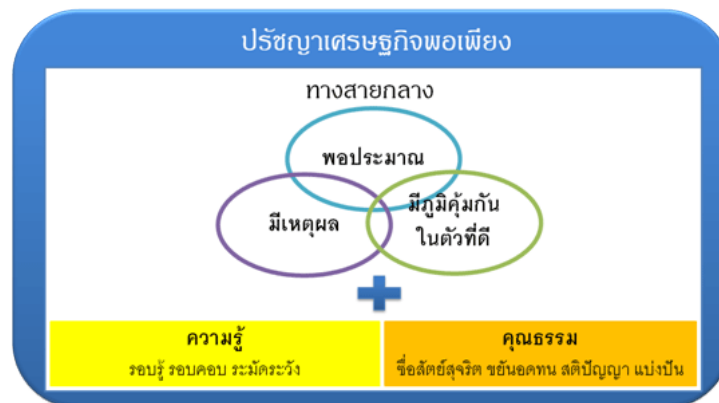
ปัญหาเรื่องคุณธรรมได้รับการกล่าวขานอย่างมากในสังคมไทยปัจจุบันโดยมีข้อสังเกตที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาตามแนวทางกระแสหลักภายใต้ระบอบทุนนิยมที่เน้นสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจเพราะการพัฒนาตามแนวทางนี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนในฐานะปัจเจกบุคคลและการพัฒนาองค์การในฐานะเป็นหน่วยเศรษฐกิจให้มีศักยภาพในการแข่งขันสูงแต่มองข้ามการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มหรือชุมชนจึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในทิศทางที่ทำให้คนมีความเป็นปัจเจกนิยมมากขึ้นจนบางครั้งกระทำการต่างๆโดยมุ่งแต่ผลประโยชน์เฉพาะตนเป็นใหญ่ไม่คำนึงถึงผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นกับผู้อื่นและส่วนรวมล้มความถูกต้องตามทำนองคลองธรรมที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคมจึงส่งผลให้สังคมมีปัญหาด้านคุณธรรมตามมาความเสื่อมทางสังคมเหล่านี้นำไปสู่การเรียกร้องจากผู้ที่หวังดีต่อสังคมให้ปรับแนวคิดและแนวทางการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับหลักคุณธรรมและจริยธรรมมากขึ้นการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่คำนึงถึงความพอเพียงเป็นสำคัญอย่างเป็นลำดับขั้นโดยต้องตั้งอยู่บนเงื่อนไขของการมีความรู้และการมีคุณธรรมของคนการมีคุณธรรมนี้มีนัยถึงการยึดถือความดีต่างๆอาทิความซื่อสัตย์สุจริตความอดทนและความเพียรในการกระทำที่มุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวมตลอดเวลาของการดำเนินชีวิต (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา : 2551)

อย่างไรก็ตามการที่คนจะปฏิบัติตัวโดยยึดถือคุณธรรมได้ดังนี้อาจจะต้องได้รับการอบรมและกล่อมเกลาทางสังคมอย่างต่อเนื่องอีกทั้งยังเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับสถาบันต่างๆทางสังคมในชุมชนด้วยโดยเฉพาะสถาบันศาสนาเพราะรากฐานของคุณธรรมในสังคมไทยมักจะมีที่มาจากศาสนาของศาสนาที่คนแต่ละคนหรือ กลุ่มนับถือรวมทั้งความเชื่อและคติพื้นบ้านที่มีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมีการรักษาและยึดถือปฏิบัติจนเป็นประเพณี (สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์ : 2533 ; อาแว มะแสะ : 2554) ความพยายามที่จะดำรงการปฏิบัติที่ดีในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาความเชื่อและคติพื้นบ้านนี้ยังสามารถเห็นได้ในชุมชนชนบทแม้ในปัจจุบันวิถีชีวิตของคนในชุมชนชนบทส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในนามของการพัฒนาบ้างก็ตามแต่ชุมชนที่พัฒนาจนได้เป็นชุมชนเข้มแข็งมักจะ

มีมิติของคุณธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญด้วยเสมอ (สมศรี จินะวงษ์ : 2544; อนันต์ แมนพยัคฆ์ : 2549 นุทิศ เอี่ยมใส : 2555) ที่เป็นเช่นนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าในกระบวนการพัฒนาชุมชนที่ดีต้องมียุทธศาสตร์องค์ประกอบของการอบรมและการกล่อมเกลาทางสังคมสอดแทรกอยู่จนส่งผลต่อการพัฒนาที่ส่งเสริมคุณธรรมให้ดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของสมาชิกแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพและรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันบ้างบนเส้นทางของการพัฒนาที่เน้นสร้างวัตถุและความมั่งคั่งเช่นในยุคปัจจุบันก็ตามแต่หลักของคุณธรรมยังคงดำรงอยู่และถูกปรับใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาซึ่งน่าจะเกิดจากความพยายามในการแก้ปัญหาที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนประสบ ด้วยการทบทวนการกระทำต่างๆที่เป็นอยู่ว่าผิดพลาดอะไรบ้างและอย่างไรแล้วนำมาใคร่ครวญร่วมกันคิดแล้วปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินชีวิตใหม่ด้วยการสอดแทรกคุณธรรมเข้าไป ในกฎเกณฑ์ต่างๆที่ร่วมกันสร้างขึ้นมาบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงน่าจะสนใจว่าชุมชนที่มีความเข้มแข็งเหล่านี้มีบทบาทอย่างไรต่อการดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมอีกทั้งมีส่วนในการนำคุณธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของสมาชิกชุมชนให้มีความอยู่ดีมีสุขได้อย่างไรท่ามกลางการรุกเข้ามาอย่างรวดเร็วของการพัฒนาตามแนวทางกระแสหลักที่ให้ความสำคัญกับวัตถุและเงินตรามากกว่าจิตใจและศีลธรรมเช่นในปัจจุบันปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการมาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียรมีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549) แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงคือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาทโดยคำนึงถึงความพอประมาณความมีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบและคุณธรรมประกอบการวางแผนการตัดสินใจและการกระทำแนวความคิดหลักของปรัชญานี้คือการชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนเพื่อความมั่นคงและยั่งยืนในมิติต่างๆเป็น

การดำเนินตามทางสายกลางก้าวทันต่อโลกโดยปรัชญาใช้ทั้งระดับบุคคลครอบครัว ชุมชนประเทศเป็น การมองโลกในลักษณะที่เป็นพลวัตมีการเปลี่ยนแปลงมีความไม่แน่นอนและความเชื่อมโยงกับกระแส การเปลี่ยนแปลงของโลกเป็นการปฏิบัติที่มุ่งผลทั้งระยะสั้นและระยะยาว

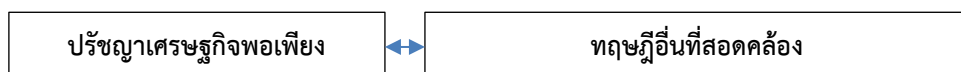
แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (เสาวลักษณ์ จันทมูลศรี. 2558)

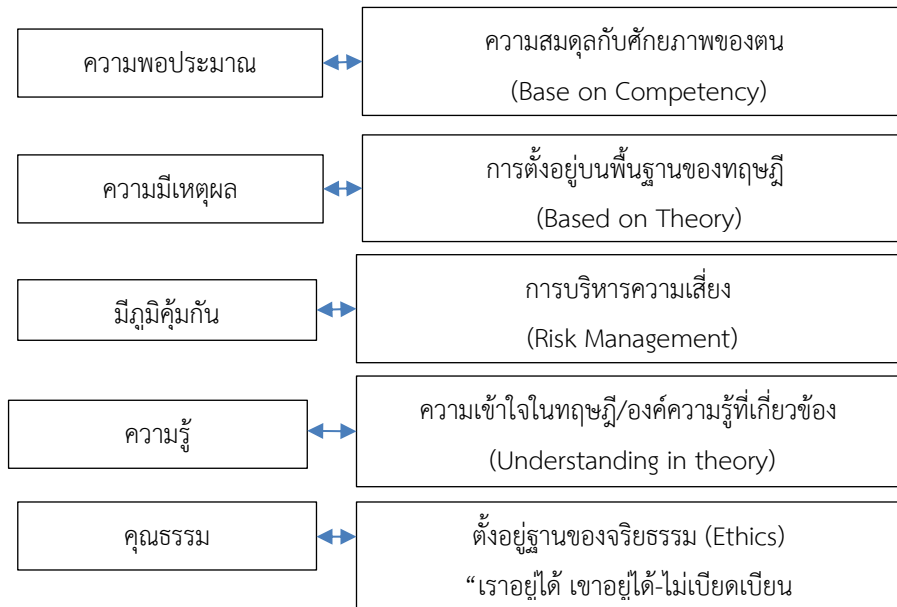
จากรูปสรุปโครงสร้างของปรัชญาซึ่งว่าความพอเพียงเป็นทั้งผลและวิธีการ (End and mean) จากการกระทำโดยผลที่คาดว่าจะได้รับคือการพัฒนาที่สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงโดยมีความ สมดุลในทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในขณะเดียวกันวิธีการตามความ พอเพียงเป็นความสมดุลของการกระทำทั้งเหตุและผลจะนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนาภายใต้พลวัต ทั้งภายในและภายนอกประเทศซึ่งในดำเนินการปฏิบัติความพอเพียงตามหลักปรัชญานี้ประกอบด้วย สามองค์ประกอบ (สามห่วง) คือความพอประมาณความมีเหตุผลมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีต่อผลกระทบ ของการเปลี่ยนแปลงหากขาดองค์ประกอบใดก็ไม่เป็นความพอเพียงที่สมบูรณ์ความ พอประมาณคือมี สองนัยยะในด้านหนึ่งคือความพอดีไม่สุดโต่งโดยมีการกระทำไม่มากเกินไปไม่มาเกินไปในมิติต่างๆเช่น การบริโภคการผลิตอยู่ในระดับสมดุลการใช้จ่ายการออมอยู่ในระดับที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเอง อีกด้านหนึ่งหมายถึงการที่สามารถพึ่งตัวเองได้ยืนได้บนขาของตนเองความมีเหตุผลหมายความว่า การ ตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอประมาณในมิติต่างๆนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลมีการพิจารณาจาก เหตุปัจจัยและข้อมูลที่เกี่ยวข้องต้องเป็นการมองระยะยาวคำนึงถึงความเสี่ยงตลอดจนคำนึงถึง ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการตัดสินใจนี้การมีภูมิคุ้มกันในตัวดีพอสมควรหมายความว่า การกระทำที่ ไม่คำนึงถึงเฉพาะเหตุการณ์และผลในปัจจุบันแต่ภายใต้ข้อจำกัดของข้อมูลที่มีอยู่ต้องคำนึงความเป็นไป ได้ของสถานการณ์ต่างๆที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วยและสามารถสร้างภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

ทั้งนี้เพราะพลวัตในมิติต่างๆทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในสถานะต่างๆอย่างรวดเร็วขึ้นจึงต้องมีการเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบเหล่านี้ด้วยนอกจากนี้การจะกระทำให้มีความพอเพียงตามหลักปรัชญาได้นั้นจะต้องมีเงื่อนไขพื้นฐานคือการมีความรอบรู้และคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตความรอบรู้คือมีความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆอย่างรอบคอบในเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นประโยชน์พื้นฐานเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติอย่างพอเพียงการมีความรอบรู้ย่อมทำให้การตัดสินใจที่ถูกต้องทั้งนี้รวมถึงความรอบคอบความระมัดระวังคือการมีการวางแผนโดยสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาการต่างๆ มาพิจารณาเชื่อมโยงสัมพันธ์กันและควมมีสติตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ในการพัฒนาแผนปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาการต่างๆในทางปฏิบัติโดยมีการปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพและทางสังคมด้วยในส่วนของคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตมีสองด้านคือด้านจิตใจปัญญาและด้านการกระทำในด้านแรกเป็นการตระหนักในคุณธรรมมีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความรอบรู้ที่เหมาะสมส่วนการกระทำหรือแนวทางการดำเนินชีวิตเน้นความอดทนความเพียรสติปัญญาและความรอบคอบเงื่อนไขทั้งสองนี้จะทำให้การปฏิบัติตามเนื้อหาของความพอเพียงเป็นไปได้แต่ละคนย่อมมีความเข้าใจว่าพอเพียงแตกต่างกันไปโดยทั่วไปมักจะตีความตามศัพท์และนึกถึงความพอเพียงในความหมายของการพอประมาณหรือความพอดีหรือนึกถึงในด้านการพึ่งพาตัวเอง ซึ่งก็มักจะมองระดับการพึ่งพาตัวเองที่เหมาะสมแตกต่างกันไปแต่การจะนำปรัชญาไปสู่การประยุกต์การปฏิบัติจะต้องมีพื้นฐานคือเข้าใจเนื้อหาตามที่มาอย่างแท้จริง

แนวทางการพัฒนาคุณธรรมของชุมชนท้องถิ่นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

บทความนี้ผู้เขียนต้องการนำเสนอแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งนับว่าหลายหน่วยงานพยายามที่จะยกระดับการประยุกต์ให้เกิดเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง ทว่ารูปธรรมของการประยุกต์ใช้นั้นปรากฏให้เห็นผลน้อยมาก อย่างไรก็ตาม สัณญา เคนาภูมิ (2559) ได้นำเสนอบทวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงความเชื่อมโยงแนวปฏิบัติทฤษฎีอื่นเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างสอดคล้องกับหลักการอย่างแท้จริง โดยเขาวิเคราะห์สรุปความเชื่อมโยงกับแนวปฏิบัติทฤษฎีอื่นดังแผนภาพ

แผนภาพที่ 2 ความเชื่อมโยงกันระหว่างปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวปฏิบัติทฤษฎีอื่น

ดังนั้นแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน จึงควรดำเนินการต่อไปนี้

1. พิจารณาจากความสามารถในการพึ่งตนเองเป็นหลัก

โดยเน้นความสมดุลทั้ง 3 คุณลักษณะคือพอประมาณมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันมาประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่างๆเป็นขั้นเป็นตอนรอบคอบระมัดระวังพิจารณาถึงความพอดีพอเหมาะพอควรและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่มีองค์ประกอบครอบคลุมทั้ง 5 ประการคือ (1) ด้านจิตใจมีจิตใจเข้มแข็งฝึกตนเองให้มีจิตสำนึกที่ดีเอื้ออาทรประนีประนอมและนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก (2) ด้านสังคมมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกันรู้จักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชนรู้จักฝึกฝนกำลังมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากรากฐานที่มั่นคงแข็งแรง (3) ด้านเศรษฐกิจดำรงชีวิตอยู่อย่างพอดีพอมีพอกินสมควรตามอัตภาพและฐานะของตนประกอบอาชีพสุจริต (สัมาอาชีวะ) ด้วยความขยันหมั่นเพียรอดทนใช้ชีวิตเรียบง่ายโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นมีรายได้สมดุลกับรายจ่ายรู้จักการใช้จ่ายของตนเองและครอบครัวอย่างมีเหตุผลเท่าที่จำเป็นประหยัดรู้จักการเก็บออมเงินและแบ่งปันผู้อื่น (4) ด้านเทคโนโลยีรู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการและภูมิโนวัศ พัฒนา

เทคโนโลยีจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม (5) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมรู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบสามารถเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด

2. พิจารณาความรู้คู่คุณธรรม

การศึกษาเรียนรู้และพัฒนานตนเองอย่างต่อเนื่อง (ทั้งภาคทฤษฎีและการปฏิบัติจริง) ในวิชาการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตใช้สติปัญญาในการตัดสินใจต่างๆอย่างรอบรู้รอบคอบและมีเหตุผลที่จะนำความรู้ต่างๆเหล่านั้นมาปรับใช้อย่างมีขั้นตอนและระมัดระวังในการปฏิบัติมีความตระหนักในคุณธรรมมีความซื่อสัตย์จริงใจมีความเพียรความอดทนและใช้สติปัญญาอย่างชาญฉลาดในการดำเนินชีวิตในทางสายกลาง “คุณธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติมี 4 ประการได้แก่

ประการแรกคือการรักษาความสัตย์ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

ประการที่ 2คือการรู้จักข่มใจตนเองฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในสัจจะความดีนั้น

ประการที่ 3คือความอดทนอดกลั้นและอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริตไม่ว่าด้วยเหตุประการใด

ประการที่ 4คือการรู้จักละวางความชั่วความทุจริตและรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมืองคุณธรรม 4 ประการนี้ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรงให้เจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วกันแล้วจะช่วยเหลือประเทศชาติบังเกิดความสุขความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์

3. แนวปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับหน่วยงานภาคี

ความพอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอคนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิดอันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจมีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็คืออยู่เป็นสุขพอเพียงนี้อาจจะมีมากอาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่นต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียงการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ได้ทำให้องค์กรภาคธุรกิจสามารถผ่านช่วงเวลาแห่งความยากลำบากนั้นมาได้ตลอดจนเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมให้ภาคธุรกิจที่มีระบบบรรษัทภิบาลที่กำหนดให้องค์กรควบคุมกิจการให้มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ด้วยความโปร่งใสภายใต้กรอบของจริยธรรมที่ดีโดยคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างรอบด้าน สามารถดำเนินการด้วยความรับผิดชอบ ยุติธรรมและโปร่งใсыิ่งขึ้น ตลอดจนมีการบริหารความเสี่ยงที่รัดกุมมากขึ้นอย่างต่อเนื่องมีมาตรการและกฎกติกาในการสร้าง

ความเข้มแข็งทางธุรกิจมากขึ้น เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันในตนเองการสังเคราะห์เพื่อให้เห็นบทเรียนที่ได้จากการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ 2 ประการ ประการแรก คือ ความเชื่อมโยงระหว่างผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน กลยุทธ์การทำงานของโรงเรียนและปัจจัยแห่งความสำเร็จที่มีความเชื่อมโยงภายในของแต่ละเรื่อง และระหว่างเรื่องเหล่านั้น ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของรูปแบบการบริหารงานของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ ที่นำศึกษาเรียนรู้ ประการที่สอง คือ บทเรียนที่ได้เกิดจากความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้ของแต่ละเรื่องหรือแต่ละองค์ประกอบเหล่านั้นอย่างไรก็ตาม มีประเด็นที่ควรเข้าใจตรงกันว่าการสังเคราะห์จากผลการถอดบทเรียนของทีมถอดบทเรียนดังกล่าว เป็นการสังเคราะห์จากภาพรวมหรือผลสรุปจากบทเรียนที่ได้นำเสนอไว้ในตอนที่ 2 และ 3 ซึ่งในภาพรวมโรงเรียนทั้ง 2 กลุ่ม มีผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น รวมทั้งกลยุทธ์การทำงานและปัจจัยแห่งความสำเร็จเหมือนๆ กัน อาจมีข้อปลีกย่อยที่แตกต่างกันบ้าง เช่น บริบทของโรงเรียน พฤติกรรม การจัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการ และที่สำคัญคือมุมมองที่อาจจะแตกต่างกันไปบ้างของทีมถอดบทเรียน แม้จะใช้กรอบคำถามหรือคำสัมภาษณ์เดียวกัน ทั้งนี้เป็นเพราะสมาชิกทีมถอดบทเรียนทุกคนไม่สามารถไปเยี่ยมทุกโรงเรียนได้ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนนักเรียนส่วนใหญ่มีสุขภาพอนามัยดีเป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งน้ำหนักส่วนสูงมีภูมิคุ้มกันที่มีประสิทธิภาพ มีผลิตภัณฑ์ผักสวนครัว เนื้อสัตว์ และไข่ไก่เพื่อการปรุงอาหารกลางวันพอเพียง และเกือบทุกโรงเรียนมีเหลือแล้วนำไปขายผ่านสหกรณ์โรงเรียน หรือจัดให้พ่อแม่ ผู้ปกครองไว้ทำพันธุ์หรือเพาะปลูก มีโรงเรียนส่วนน้อย เช่น โรงเรียนบ้านแม่ระเมิง จังหวัดตาก จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายปลูกพืชผักกับครัวเรือนที่อยู่ใกล้โรงเรียน เนื่องจากมีนักเรียนจำนวนมาก และพื้นที่ไม่พอเพียงกับการเพาะปลูกเองทั้งหมด ความสำเร็จนี้ถือเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริฯ และเป็นความจำเป็นอันดับต้นของการพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนมีความรู้และปฏิบัติได้ในเรื่องความพอเพียง รู้จักความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน รู้อะไรควรและไม่ควรปฏิบัติ และมีคุณธรรม ซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้การทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการทำกิจกรรมตามโครงการตามพระราชดำริฯ โดยมีข้อมูลชัดเจนว่าผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนในโรงเรียนสังกัด สพฐ. เกิดจากการเรียนรู้ในห้องเรียนและการปฏิบัติที่บูรณาการและเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์และการปฏิบัติในกิจกรรมตามโครงการ ส่วนโรงเรียนในสังกัด ดชด. ข้อมูลที่ปรากฏพบว่า ส่วนใหญ่เป็นผลของการเรียนรู้จากการปฏิบัติในกิจกรรมโครงการผลที่เกิดขึ้นกับครูและโรงเรียนครูและโรงเรียนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใน ซึ่งเป็นทั้งผู้รับผิดชอบการปฏิบัติเพื่อขับเคลื่อนโครงการและได้รับผลประโยชน์เนื่องมาจากความสำเร็จของโครงการโดยตรงบทเรียนแสดงให้เห็นว่าครูมีความรู้และเข้าใจว่าการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต้องมีความพอเหมาะ ไม่เบียดเบียนตนเองไม่ทำให้อันอื่นเดือดร้อน ต้องพึ่งตนเอง

ได้และช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่เกินกำลัง ครูส่วนใหญ่เข้าใจแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากการที่ต้องปฏิบัติตามโครงการฯ ซึ่งกว่าจะปฏิบัติได้ก็ต้องศึกษาค้นคว้าทดลอง โดยเฉพาะในด้านการเกษตรและสหกรณ์เพราะครูเกือบทั้งหมดไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาทางนี้ เมื่อต้องรับผิดชอบและแนะนำนักเรียนจึงต้องศึกษาค้นคว้าขอคำแนะนำจากเครือข่ายที่เข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมนั้น ทำให้ครูทำเป็นทำได้รู้จักเสียสละ ทำงานเป็นทีม เรียนรู้จากกันและกัน ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีเหตุผลตรงต่อเวลาและมีวินัยครูทุกโรงเรียนมีความตระหนักในภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ในโรงเรียนตชด.จะให้ความสำคัญมากกับการแนะนำส่งเสริมนักเรียนให้รับผิดชอบต่อกิจกรรมตามโครงการและการเรียนรู้ตามเกณฑ์มาตรฐาน หากพบข้อบกพร่องจะร่วมกันปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขปัญหา ทั้งยังตระหนักว่าตนมีหน้าที่ทำงานกับชุมชนด้วย ครูในโรงเรียนสังกัด สพฐ. จำนวนหนึ่งมีความรู้ความเข้าใจการเรียนรู้แบบบูรณาการสามารถดึงกิจกรรมตามโครงการมาบูรณาการกับการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระได้อย่างเหมาะสม เช่น การเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา และการงานอาชีพและเทคโนโลยี เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นกับผู้ปกครองและชุมชนการดำเนินงานในโครงการตามพระราชดำริฯ มีผลกระทบต่องานผู้ปกครองและชุมชนของโรงเรียนทั้ง 8 แห่ง ทั้งด้านความคิดและพฤติกรรมความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีแนวทางการประกอบอาชีพที่เปลี่ยนไปผู้ปกครองและชุมชนมีความศรัทธามีความเชื่อถือไว้วางใจผู้บริหาร ครู และโรงเรียน ไม่ส่งเสริมให้ลูกออกจากโรงเรียนไปแต่งงาน ดีใจที่ลูกมาโรงเรียนเพราะโรงเรียนทำให้ลูกเป็นเด็กดี มีวินัยและมีสัมมาคารวะ จึงรู้สึกภูมิใจเป็นเจ้าของโรงเรียนและพร้อมให้ความร่วมมือดูแลโรงเรียนส่วนเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ปกครองและชุมชนได้ยินดีฟังมาจากวิทยุและโทรทัศน์มาก่อน แต่เมื่อโรงเรียนเข้าอยู่ในโครงการตามพระราชดำริฯ ซึ่งมีกิจกรรมและแนวปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พ่อแม่ผู้ปกครองได้เรียนจากลูกหลานได้เห็นและได้ปฏิบัติร่วมกับโรงเรียนโดยคำแนะนำของครูและวิทยากรจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งได้นำไปปฏิบัติที่บ้านด้วย ทำให้เข้าใจหลักปรัชญาชัดเจนขึ้นทั้งหลักคิดและแนวปฏิบัติเพื่อการอยู่อย่างพอเพียงจากแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาและการได้เรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งหลักการและการปฏิบัติ รวมทั้งได้เห็นแบบอย่างจากโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งที่กระตุ้นให้ลักษณะการประกอบอาชีพของผู้ปกครองและชุมชนเปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยทำนาปีละ 2 ครั้ง เก็บเกี่ยวและหาของป่าไปขายเปลี่ยนเป็นการทำอาชีพเสริม ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ มีรายได้เพิ่มขึ้น เก็บขายได้ทุกวันรู้จักทำบัญชีครัวเรือนมีเหตุผลผล ใช้ความคิดและภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ทำลายตนเองและชุมชนการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายภาคีเครือข่ายได้แก่ หน่วยงานด้านเกษตร ปศุสัตว์ ประมง สหกรณ์ และสาธารณสุข รวมทั้งส่วนราชการสถานศึกษาและองค์กรต่างๆ ในชุมชนทั้งระดับตำบล ระดับอำเภอและระดับจังหวัด มีบทบาทอย่างมากต่อความสำเร็จของกิจกรรมในโครงการตามพระราชดำริฯ การทำงานของโรงเรียนร่วมกับภาคีเครือข่าย

เหล่านี้ ทั้งโรงเรียนสังกัด สพฐ. และ ดชด. มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ การให้คำปรึกษาและให้ความรู้ และประสบการณ์ทางวิชาการตามพันธกิจของต้นการสนับสนุนทรัพยากรการผลิต เช่น พืชผัก สัตว์เลี้ยง ปุ๋ยพืชและอาหารสัตว์ ตลอดจนอุปกรณ์พื้นฐานในสหกรณ์ และโรงเรียนเลี้ยงสัตว์แล้วแต่กรณีรวมทั้งการร่วมวางแผนดำเนินงาน และการติดตามประเมินผลการทำกิจกรรมต่างๆ ตามโครงการดั่งนั้นหากวิเคราะห์แยกแยะผลลัพธ์จากการดำเนินงานและกลยุทธ์การทำงานของโรงเรียน สังกัด บข.ดชด. และ สพฐ. ทั้ง 8 แห่ง ว่าจะมีความเชื่อมโยงหรือเป็นไปตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร จากบทเรียนที่สังเคราะห์ได้โรงเรียนเป้าหมายการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่าทั้งครูและผู้บริหารมีการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง และขอคำแนะนำจากปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชนผู้ปกครองนักเรียนและนักวิชาการขององค์กรภาคีเครือข่ายภาครัฐ เอกชน เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการพัฒนานักเรียนตามกิจกรรมในโครงการตามพระราชดำริฯ เป็นไปอย่างรอบคอบ ระมัดระวังและมีคุณธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขความสำเร็จในการทำงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ครู โรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ในด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี สะท้อนได้จากพฤติกรรมในการเรียนรู้ ลักษณะนิสัย และจากแบบปฏิบัติที่ดี อาทิ โรงเรียนมีผลผลิตจากสวนครัว เนื้อสัตว์ และไข่ไก่ เป็นอาหารกลางวันอย่างพอเพียง ช่วยให้นักเรียนเกือบทั้งหมดมีสุขภาพอนามัยตามมาตรฐาน นักเรียนและครอบครัวใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล รู้จักอดออม ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างพอเพียง รู้จักการทำงานด้วยกระบวนการกลุ่มและอยู่ร่วมกับเพื่อนต่างวัฒนธรรมได้ นักเรียน ครอบครัว และชุมชนรู้จักป้องกันและแก้ปัญหา โดยใช้ความรู้และการวางแผนอย่างเป็นระบบ เช่น มีการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อควบคุมพฤติกรรมค่าใช้จ่ายของตนเอง โรงเรียนจัดเครือข่ายปลูกพืชผักกับครัวเรือนที่อยู่ใกล้โรงเรียนในกรณีที่โรงเรียนไม่มีพื้นที่เพียงพอในการผลิตอาหารเพื่อโภชนาการของนักเรียน เหล่านี้ล้วนเป็นตัวอย่างของการปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4. สร้างความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงพระองค์ท่านก็ต้องตรัสเรื่องนี้มานานกว่าสามสิบปี จนวันนี้ที่ทุนนิยมล้มระเนระนาดก็ยิ่งหาความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างแท้จริงไม่พอพูดถึงเรื่องนี้ที่ทุกคนก็จะคิดว่าเราต้องปลูกผักทำสวนครัวกันทุกคน ทำเอาว่าบรรดาคนรวยทั้งหลายจะต้องมาปลูกผักกินเสียเอง แล้วถ้าคนรวยประหยัดถึงขนาดนั้น คนจนไม่ตายหมดหรือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ต้องทำความเข้าใจคำว่าปรัชญาก่อนว่าคืออะไร มันก็คือการใช้ปัญญาในเรื่องความเป็นอยู่ถ้าทุกคนปลูกสิ่งที่กิน กินในสิ่งที่ปลูก หมายถึงทำกันทุกคนชาวไร่ชาวนาก็ต้องดีแน่ๆ เคยไปพูดให้คนที่ไปดูงานแห่งหนึ่งซึ่งพอดู

งานเสร็จแล้ว ก็ขอข้อมูลจะกลับไปทำทำทุกสิ่งที่ได้ดูงานมา อันนี้ต้องตำหนิผู้นำหรือหน่วยงานที่พาไปดูงาน ที่สักแต่จะใช้งบประมาณให้หมดๆไปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็คือการใช้ปัญญาในเรื่องเศรษฐกิจไม่โลภ ไม่เอาเปรียบ มีคุณธรรม ทุนนิยมแสดงฤทธิ์ขนาดนี้ไม่ทราบว่าจะสำนึกได้หรือไม่ เห็นเงินก็ยั้งซื้อทุกสิ่งได้อยู่ดี เห็นที่ธรรมจะแพ้ธรรมเสียแล้วกรอบแนวคิดเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนาคุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กันได้แก่ (1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ (2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆอย่างรอบคอบ (3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกลเงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานกล่าวคือ (4) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ และ (5) เงื่อนไขความธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความพากเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบในการขับเคลื่อนให้การส่งเสริมและสนับสนุนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของโลกในปัจจุบัน โดยเฉพาะกระแสของโลกาภิวัตน์ และการแข่งขันในระบบทุนนิยม ส่งผลให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับความท้าทายจากรอบด้าน และจึงต้องยืนหยัดอยู่ในสังคมโลกให้ได้อย่างเข้มแข็ง และไม่สูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง ดังนั้น ในกระบวนการการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 - 2554) จึงได้มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางหลักในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไปสู่ความสมดุลยั่งยืน และมีภูมิคุ้มกันที่ดี การขับเคลื่อนของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสื่อต่างๆ ทั้งสื่อหนังสือพิมพ์ นิตยสารวิทยุ และ

โทรทัศน์ทำให้มีพื้นที่ในการเผยแพร่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่สาธารณชนอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอกรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งได้สร้างการรับรู้เกี่ยวกับปรัชญาให้มีความแพร่หลายมากขึ้น และยังได้สร้างความบันเทิงใจให้กลุ่มบุคคลต่างๆ สนใจที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและอาชีพมากขึ้น นอกจากนั้นยังมีสื่อมวลชนทั้งที่เป็นผู้ผลิตสื่อ นักคิด นักเขียน ดารา และนักร้องอีกส่วนหนึ่งที่ได้เดินตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งแต่ละคนก็มีแนวทางเป็นของตัวเองแตกต่างกันไป เช่น นิตยสาร คีรติจรยา เมื่อมีเวลาว่างจากการเป็นนักแสดงจะใช้ชีวิตเรียบง่ายอยู่กับธรรมชาติและทำสวนผลไม้ที่จังหวัดจันทบุรี วันนี้อมาถึงจุดที่ตัวเองเพียงพอแล้วได้ทำงานที่ชอบและได้มีชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ตัวเองรักเสร็จงานกลับบ้านสวนที่จันทบุรีอยู่กับความเรียบง่ายของธรรมชาติอยู่กับการปลดปล่อย

6. แนวทางเชิงวิชาการ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในทางวิชาการนั้นก็คือ เป็นปรัชญาแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐเป็นปรัชญาในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางจะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวหน้าในยุคโลกาภิวัตน์เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดีความพอเพียงหมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอ สมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในจะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวัง อย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และดำเนินการทุกขั้นตอนและจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ หากจะทำให้เข้าใจง่าย ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน หรือ เพื่อง่ายต่อการจดจำและนำไปปฏิบัติ อาจเรียกว่า 3 ลักษณะ 2 เงื่อนไข ก็ได้ องค์ประกอบด้านลักษณะความพอเพียงต้องประกอบด้วย 3 ลักษณะ มีความพอประมาณก็คือความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นเช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ อาจกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือการยึดตนอยู่บนทางสายกลางก็จะได้ความมีเหตุผลก็คือการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวก็คือ การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล คือการเตรียมพร้อม

รับมือกับการแก้ปัญหาต่างๆที่อาจเกิดขึ้นองค์ประกอบด้านเงื่อนไข ความพอเพียงมี 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติเงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทนมีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

7. แนวทางการจัดการทุน

ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคราชการในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการ และข่าวสารข้อมูล นัยสำคัญของแนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงมีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการ ได้แก่

7.1 *ประการแรก*เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรกเมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้วจึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดก็จะเป็นกำไรของเกษตรกร ในสภาพการณ์เช่นนี้เกษตรกรจะกลายเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาด แทนที่ตลาดจะเป็นตัวกระทำหรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกรดังเช่นที่เป็นอยู่ในขณะนี้ และหลักใหญ่สำคัญยิ่ง คือ การลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำ ปลา ไข่ ไม้ผล พืชผัก ฯลฯ

7.2 *ประการที่สอง*เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้กลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้หลากหลายครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรมการแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้วเกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุกๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตได้อย่างมีเสถียรภาพซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อมๆ กับสภาพการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

7.3 *ประการที่สาม*เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา ความเอื้ออาทรและความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในมิติอื่นๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่สั่งสมของไทยให้คงอยู่ตลอดไป การพัฒนาไร่นาสวนผสมอินทรีย์สู่ระบบเกษตรกรรมแบบยั่งยืน

8. แนวทางการดำเนินโครงการเชิงพื้นที่

เหตุผลที่ต้องนำโครงการลงพื้นที่เพื่อสร้างสัมพันธภาพกับผู้นำชุมชนและประชาชนในแต่ละชุมชน สืบหาข้อมูลของประชาชนในแต่ละชุมชน ทำแบบสัมภาษณ์ความรู้ในเรื่องต่างๆก่อนอื่นเราต้องศึกษารายละเอียดของแผนติดตามและประเมินผลฯ เพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องจัดเก็บข้อมูลโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชนของหมู่บ้าน/ชุมชน ที่ได้รับให้ถูกต้องครบถ้วน ในพื้นที่และปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ ตรวจสอบคำสั่งคณะกรรมการติดตามประเมินผลฯ ระดับอำเภอ/เทศบาล ให้เป็นปัจจุบันจัดทำแผนปฏิบัติการติดตามและประเมินผลโครงการในพื้นที่หมู่บ้าน/ชุมชนให้ชัดเจนและครอบคลุมทุกโครงการรายงานผลความก้าวหน้าการดำเนินโครงการของหมู่บ้าน/ชุมชน ที่ได้รับการอนุมัติตรวจติดตามและประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการตามแผนการติดตามและประเมินผล พร้อมจัดทำสรุปผลการติดตามและประเมินผลให้ภาพรวมของอำเภอ เทศบาล รายงานจังหวัดรอบ 6 เดือน และ 12 เดือนชี้แจงให้หน่วยงานระดับอำเภอ/เทศบาล และคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบายสำคัญเร่งด่วนของรัฐบาลฯ ทราบถึงหลักเกณฑ์และแนวทางการตรวจติดตามประเมินผลการดำเนินการตามนโยบายสำคัญเร่งด่วนของรัฐบาลในโครงการชุมชนพอเพียง ติดตามกระบวนการและขั้นตอนการดำเนินงานในพื้นที่ ในการเสนอโครงการการประสานงานจนกระทั่งโครงการได้รับอนุมัติ/ไม่ได้รับอนุมัติเงิน ติดตามความก้าวหน้าของโครงการ โดยคณะกรรมการชุมชนตามระเบียบฯ และคู่มือ ใน 4 เรื่อง คือ การวางแผนโครงการการจัดซื้อ/จ้างการเบิกจ่ายเงิน/บัญชี และผลผลิต/ผลลัพธ์ของโครงการ เน้นกระบวนการเรียนรู้ สร้างความเข้าใจและรู้สึกที่ดีกับคณะกรรมการชุมชนผู้รับผิดชอบโครงการ รวมทั้งเป็นการเรียนรู้ร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตั้งแต่คณะกรรมการชุมชน ประชาชน ทีมพี่เลี้ยง/ผู้ประสานงานระดับพื้นที่ กับคณะกรรมการติดตามประเมินผลฯ

ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงระดับการบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการชุมชนพอเพียง ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัด ซึ่งจะเป็นข้อมูลย้อนกลับไปในการแก้ไข ปรับปรุงโครงการต่อไปโดยกำหนดวิธีติดตามและประเมินผล 3 วิธี คือ ระบบรายงานความก้าวหน้าด้วยเอกสาร จากอำเภอ/เทศบาล เป็นรายเดือน การออกตรวจติดตามในพื้นที่ทุกโครงการ โดยกลไกระดับอำเภอ/เทศบาลการออกตรวจติดตามและประเมินผลในพื้นที่โดยคณะกรรมการติดตามและประเมินผลฯ ระดับจังหวัด

9. สร้างและพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

การสร้างและพัฒนาศูนย์เรียนรู้ก็เพื่อเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาต่อยอดทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อที่จะได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง พอเพียงและเพียงพอเพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนที่ให้ความรู้ การเกษตรที่หลากหลายอย่างยั่งยืนและถาวรเกิดความสามัคคีและได้เรียนรู้ร่วมกัน เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวสำหรับเยาวชน เกษตรกร และประชาชนทั่วไป โครงการนี้ดำเนินการทั้ง 4 ภาคของประเทศปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองเป็นไปอย่างรวดเร็ว การพัฒนาความเจริญด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมโดยภาพรวม เป็นสังคมวัตถุนิยม เน้นการตอบสนองความต้องการทางด้านวัตถุ และเงินเป็นหลัก ขาดการพัฒนาทางด้านจิตใจ ให้อึดเหนี่ยวกับกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้น ความเห็นแก่ตัวจึงมากขึ้นในสังคม การรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกันน้อยลง หวังพึ่งพิงผู้อื่นจนลืมพัฒนาตนเอง ทำให้ขาดหลักการพึ่งตนเองสถานการณ์การพัฒนาปัจจุบันจึงจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องส่งเสริมการพัฒนาตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานให้กับสังคมไทย จำเป็นที่จะต้องมีการส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง ให้เห็นและปฏิบัติได้ผลจริงอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้เพื่อเป็นการฟื้นฟูคุณธรรม จริยธรรม หรือภูมิปัญญาที่เคยมีอยู่คู่สังคมไทยให้กลับคืนมา เป็นสังคม/ชุมชนที่มีความอบอุ่น เอื้ออาทร และพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนในที่สุด จึงได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงดังจะเห็นได้จากศูนย์เรียนรู้ต่างๆ เช่นโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ปี 2553 สถานีวิจัยที่ดินระนอง ตำบลราชกรูด อำเภอเมือง จังหวัดระนอง ฯลฯ

10. สร้างและรักษาความต่อเนื่องการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้

การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไป หากมุ่งแต่ทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียวโดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องกันด้วย ก็เกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุดดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในเวลานี้ (พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 18 กรกฎาคม 2517) น้อมนำหลักการทรงงานและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากำหนดเป็นแนวทางในการบริหารจัดการองค์กร ตั้งแต่กระบวนการกำหนดนโยบายการดำเนินงานไปปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางบนพื้นฐานของการร่วมคิดร่วมเสนอปัญหาความต้องการและแนวทางแก้ไขในรูปแบบของแผนชุมชน อันจะ

สามารถแก้ไขปัญหาคือความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง รวมถึงการนำนโยบายไปปฏิบัติซึ่งเน้น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และการบริหารจัดการ เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม จากการที่เทศบาลได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินงานเพื่อประยุกต์ใช้ในการ บริหารงานขององค์กรและการจัดบริการสาธารณะแก่ประชาชน

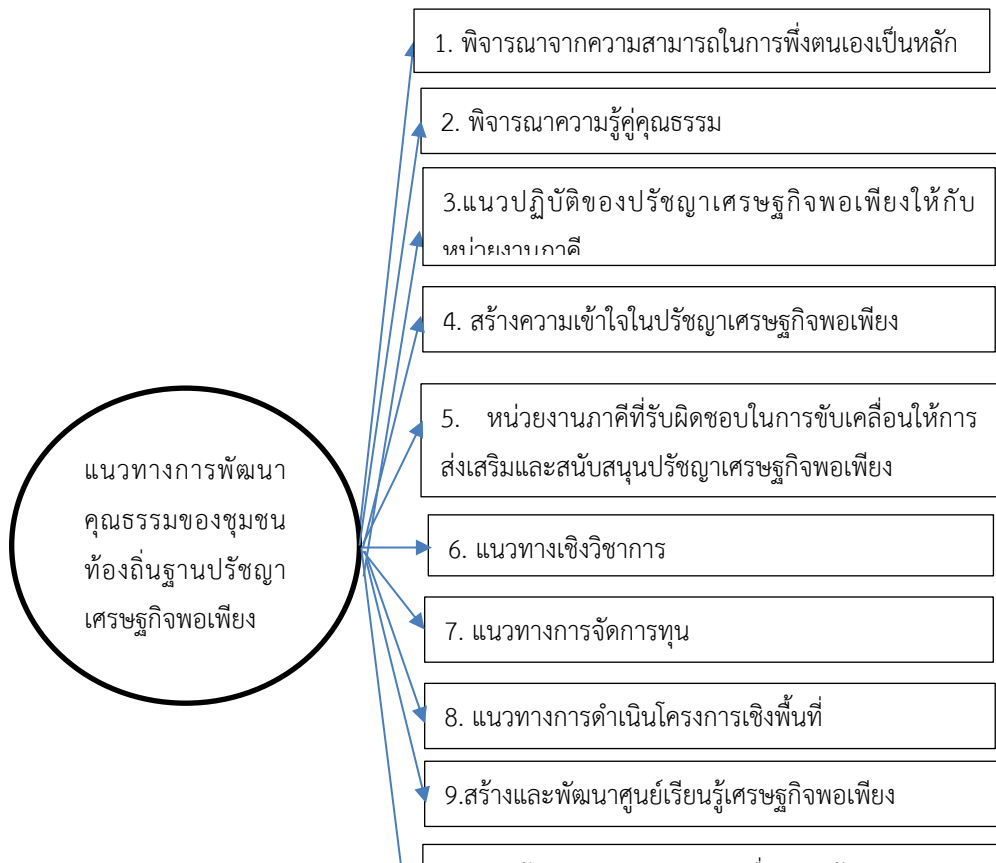
11. แนวทางรูปแบบอื่น

ตัวอย่างความก้าวหน้าในการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนนาย ประยงค์ ธรรมรงค์ปราษฎ์ชาวบ้านจากตำบลไม้เรียงอำเภอฉวางจังหวัดนครศรีธรรมราชได้รับรางวัลแมกไซไซในฐานะผู้นำเศรษฐกิจชุมชน เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2547 จากการเป็นผู้นำทางปัญญาให้แก่ ชุมชนในการเรียนรู้การจัดการระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นด้วยชุมชนเอง จนทำให้ชุมชนตำบลไม้เรียงเป็นชุมชน แรกในประเทศไทยที่สร้างโรงงานแปรรูปยางด้วยทุนของตนเอง และได้กลายเป็นต้นแบบทางความคิด ให้รัฐบาลและหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนสถาบันการศึกษานำไปใช้เป็นเครื่องมือใน การต่อสู้เอาชนะความยากจน ภาคการเกษตรนับเป็นภาคที่สำคัญนำไปสู่การสร้างความปลอดภัยพอกิน ให้กับชุมชนท้องถิ่นและเป็นต้นธารของการพัฒนาทุกๆ สาขาที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ ภายหลังเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 มีการตื่นตัวนำหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการเกษตรไปประยุกต์ใช้ในทุกระดับอย่างกว้างขวาง นำไปสู่ ความปลอดภัยพอกินมีความมั่นคงและปลอดภัยด้านอาหาร ลดรายจ่าย พึ่งตนเองได้และแก้ปัญหาความ ยากจน ภาคครัวเรือนและภาคชุมชน เกษตรกรที่น้อมนำปรัชญาไปประยุกต์ใช้มีความก้าวหน้า แตกต่างกันไป ตั้งแต่ขั้นต้น ขั้นกลาง และขั้นก้าวหน้าเช่น เกษตรกรที่ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนม ทวนจังหวัดกาญจนบุรีปลูกมันสำปะหลังมารวม 20 ปีมีแต่หนี้ยิ่งปลูกมากยิ่งมีหนี้ยิ่งมากตาม เพราะหมด เงินไปกับค่าปุ๋ยไร่ละ 500 บาท เกษตรกรได้ใช้หลักการระเบิดจากข้างใน ค้นหาผู้นำที่แท้จริงในชุมชน สามารถพูดชักชวนให้ชุมชนเชื่อถือ สร้างแรงกระตุ้นให้ชาวบ้านทำบัญชีครัวเรือน สำนวณรายได้อายจ่าย ของตัวเองมาคิดหาวิธีลดรายจ่าย โดยเลิกใช้ปุ๋ยเคมีและนำมูลสัตว์มาหมักเป็นปุ๋ยน้ำชีวภาพทดแทนใช้ จ่ายไร่ละประมาณ 30 บาท ไม่เพียงลดรายจ่ายลงยังมีผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น เป็นแรงจูงใจให้มีพลังคิดหา วิธีพึ่งพาตนเอง เกษตรกรหนองสาหร่ายใช้เวลาเพียง 4 ปีใช้หนี้หมด คุณภาพชีวิตดีขึ้น มีภูมิคุ้มกันต่อ การเปลี่ยนแปลงมากขึ้น เป็นตัวอย่างการฟื้นฟูภาคเกษตรของประเทศหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 และสร้างภูมิคุ้มกันแก่เกษตรกร เกษตรกรพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น มีผลเชิงประจักษ์ที่พบว่าเกษตรกร หลายรายมีปลอดภัยพอกินปรับตัวได้เร็วสามารถปลดหนี้สินและสร้างรายได้อย่างค่อยเป็นค่อยไปมีการ จัดทำบัญชีครัวเรือน เป็นเกษตรกรตัวอย่างอาทินายจันทร์ที่ประทุมภา เกษตรกรบ้านโนนวัง อำเภอชุม พวง จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น นอกจากนั้นยังได้นำไปสู่กระแสการทำเกษตรอินทรีย์และเกษตรยั่งยืน

มีการเชื่อมโยงต่อยอดองค์ความรู้สู่การแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตรให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้นอย่างหลากหลาย
หลากหลายบาทของพ่อไม่เพียงแต่อยากให้ลูกอยู่ดีกินดียังอยากให้ลูกอยู่อย่างพอเพียงและเพียงพอ ลูกมี
ความสุขพ่อก็มีความสุข “คำว่าพอดี อยู่ที่เพียงพอปรัชญาของ “พ่อ” เศรษฐกิจพอเพียงสังคมสุขล้ำ
วัฒนธรรมงามเพียงอยู่อย่างไม่เสี่ยงชาติไทยเจริญ” “เศรษฐกิจดี สังคมมีวัฒนธรรมขยันหา ขยันทำ รัก
พ่อต้อง “พอเพียง” สิ่งสำคัญนั่นหรือคือประหยัดเศรษฐกิจไม่ติดขัดจัดเสียนหนามเน้นรายรับรายจ่าย
ให้พองามทั่วเขตคามหากทำได้ไม่ระทม ความพอเพียงเพียงพอไม่ก่อกวนชีวิตนี้จะมีสุขทุกขไม่ขมความ
พอดีดีหนักหนานานนิยมน้อมชื่นชมตามรอยบาทชาติเจริญอยู่พอดคนคนไทยที่ใช้อยู่ลองตรองดูใครได้พร่ำ
สอนพ่อหลวงไทย ทรงตรัสไว้ตั้งให้พรเป็นคำสอนกล่อมเกลใจได้ผลคืออยู่พอเพียงเลี้ยงตนฝึกฝนเถิดให้
บังเกิดความเคยชินทุกถิ่นที่ทำการจำเรื่อยไปจะได้ดังได้มีตัวอย่างที่สร้างนาม “ปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่พระราชทานให้กับประชาชนคนไทยนั้นยิ่งใหญ่และ
เปี่ยมคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของคนไทยเหลือคณานับมิเฉพาะเพียงแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ สำหรับ
เกษตรกรเท่านั้น หากหมายรวมถึงการดำเนินชีวิตทางสายกลางและการยึดหลักการพึ่งพาตนเองของทุก
ชีวิตที่ต้องเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงๆ อีกด้วยโดยเฉพาะการดำรงชีพในยุคสมัย
ปัจจุบัน เช่น พ.ศ.2549 นี้ จำเป็นเหลือเกินที่ต้องพึ่งหลักเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลทั่วไปมาใช้ใน
ชีวิตโดยเร่งด่วนด้วยระดับนี้ถือเป็นความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างไม่เดือดร้อนมีความเป็นอยู่อย่าง
พอประมาณตนตามฐานะ ไม่หลงไหลไปตามกระแสวัตถุนิยมมีอิสรภาพในการประกอบอาชีพ เดินทาง
สายกลาง ทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับตนเองและสามารถพึ่งพาตนเองได้ “การรู้เงินที่นำมาใช้ในสิ่งที่ไม่ทำ
รายได้นั้นไม่ได้นั้นเป็นข้อสำคัญเพราะถ้ารู้เงินแล้วทำให้มีรายได้ก็เท่ากับจะใช้หนี้ได้ไม่ต้องติดหนี้ไม่
ต้องเดือดร้อน ไม่ต้องเสียเกียรติ” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา : 4 ธันวาคม 2540 ;
(ศูนย์เรียนรู้ทางไกลเศรษฐกิจพอเพียง. 2560) แม้บางคนอาจจะพลาดไปแล้ว ไม่ว่าจะใช้จ่ายเกินตัว
หนี้สินล้นมือ ฯลฯ แต่ไม่มีคำว่าสายเกินไปสำหรับการเริ่มต้นใหม่อีกครั้ง “เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือน
รากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดินเปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอรองรับบ้านเรือนตัว
อาคารไว้นั่นเองสิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็ม
เสียด้วยซ้ำไป” (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จากวารสารชัยพัฒนา ประจำเดือน
สิงหาคม 2542 ; (ศูนย์เรียนรู้ทางไกลเศรษฐกิจพอเพียง. 2560) เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ในหลวงทรงมี
พระราชดำรัสชี้แนะมายาวนานกว่า 30 ปีแล้ว โดยพระองค์ท่านทรงพระราชทานในวโรกาสต่างๆ กัน
เริ่มต้นในปี พ.ศ.2517 ทรงเน้นย้ำถึงความพอมีพอกินของประชาชนและประเทศชาติเป็นเบื้องต้น แต่ปี
ที่ประชาชนให้ความสนใจมากเป็นช่วงหลังจากเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจปีพ.ศ.2540 นั้นเอง โดยมี
หลักการเกี่ยวกับการใช้เงินเท่าที่มีตามฐานะของตนเอง และให้รู้จักการวางแผนการใช้เงินการจะเป็นสื่อ

นั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเองความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเองจะต้อง ทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่ง บางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา : 4 ธันวาคม 2540 ; ศูนย์เรียนรู้ทางไกล เศรษฐกิจพอเพียง. 2560) ในปีนั้น ในหลวงทรงมีรับสั่งถึงนิยามของเศรษฐกิจแนวทางใหม่นี้ด้วย “Self-Sufficient Economy คือเศรษฐกิจแบบพอเพียงกับตัวเอง เราก็อยู่ได้ไม่ต้องเดือดร้อน” ที่พูดกลับไป กลับมาในเรื่องการค้า การบริโภค การผลิต และการขายนี้ก็นึกว่าท่านทั้งหลายกำลังกลุ่มใจใน วิฤตการณ์ ตั้งแต่คนที่เงินน้อยจนกระทั่งคนที่เงินมากล้วนเดือดร้อนแต่ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไปทำ ให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียงไม่ต้องทั้งหมด แม้แค่ครึ่งก็ไม่ต้องอาจจะสักเศษหนึ่งส่วนสี่ก็จะ สามารถอยู่ได้ การแก้ไขอาจจะต้องใช้เวลาไม่ใช่ง่ายๆ โดยมากคนที่ใจร้อนเพราะเดือดร้อนแต่ถ้าทำ ตั้งแต่เดี๋ยวนี้ก็สามารถที่จะแก้ไขได้ถึงอย่างนั้นยังคงยากต่อความเข้าใจ อีกทั้งตีความผิดๆ ในโอกาสวัน เฉลิมพระชนมพรรษาปี พ.ศ.2541 จึงมีรับสั่งอธิบายซ้ำอีกครั้งคำว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ไม่มีในตำรา ไม่ เคยมีระบบเศรษฐกิจพอเพียงมีอย่างอื่น แต่ไม่ใช่คำนี้ปีที่แล้วพูดว่า เศรษฐกิจพอเพียงเพราะหาคำอื่น ไม่ได้ และได้พูดอย่างหนึ่งว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ให้ปฏิบัติเพียงครั้งเดียวคือไม่ต้องทั้งหมดหรือแม้จะเศษ หนึ่งส่วนสี่ก็พอเศรษฐกิจพอเพียงนี้ให้ปฏิบัติเพียงครั้งเดียว คือไม่ต้องทั้งหมดหรือแม้จะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็ พอ ไม่ใช่เศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่แต่เศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำคำว่าพอเพียงมีความหมายอีกอย่าง หนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีกไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้น แต่มีความหมายว่า พอมีพอกินพอมีพอกินนี้ ถ้าใครได้มาอยู่ที่นี่ ในศาลานี้เมื่อปี 2517เมื่อ 24 ปีมาแล้ววันนั้นได้พูดว่าเรา ควรจะปฏิบัติให้พอมีพอกินพอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินก็ ใช้ได้อย่างดีทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย สมัยก่อนนี้พอมีพอกินมาสมัยนี้ซักรุ่นจะไม่พอมีพอกินจึงต้องมีนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจ พอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคนมีพอเพียงได้ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่ามียกมืออยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหรา ก็ ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้มีความสุขถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะ ปฏิบัติ ทรงเน้นย้ำว่าพอเพียง คือ ไม่โลภมากไม่เบียดเบียนพอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่าพอก็เพียงพอเพียงนี้ก็พอด้วยนั่นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อยเมื่อมีความ โลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิดอันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้อง พอเพียงหมายความว่าพอประมาณไม่สุดโต่งไม่โลภอย่างมากคนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพพูดจากี้

พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียงในด้านพุดจาและความคิดก็ต้องพอเพียงด้วย เพื่อมิให้เกิดการทะเลาะกันความพอเพียงในความหมายนี้ก็คือ ความพอประมาณ และความมีเหตุผลนั่นเอง ความพอเพียงในความคิดก็คือ แสดงความคิดของตัวเอง ความเห็นของตัวเองและปล่อยให้อีกคนพุดบ้าง และมาพิจารณาว่าที่เขาพุดกับที่เราพุด อันไหนพอเพียงอันไหนเข้าเรื่อง ถ้าไม่เข้าเรื่องก็แก้ไข เพราะว่าถ้าพุดกันโดยที่ไม่รู้เรื่องก็จะกลายเป็นทะเลาะกัน (พระราชดำรัส 4 ธันวาคม 2541) ในหลวงทรงเน้นย้ำถึงความหมายของ เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency economy) ซึ่งเป็นคำใหม่ของพระองค์ท่านอีกครั้งในปี พ.ศ.2543 "หมายความว่า ประหยัด แต่ไม่ใช่ขี้เหนียว ทำอะไรด้วยความอะลุ่มอล่วยกันทำอะไรด้วยเหตุและผล จะเป็นเศรษฐกิจพอเพียง แล้วทุกคนจะมีความสุข" (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา : 4 ธันวาคม 2543 (ศูนย์เรียนรู้ทางไกลเศรษฐกิจพอเพียง. 2560) อีกทั้งยังมีพระราชดำรัสถึงแนวทาง อยู่อย่างประหยัดด้วยการใช้จ่ายโดยประหยัดนั้นจะเป็นหลักประกันความสมบูรณ์พูนสุขของผู้ประหยัดเอง และครอบครัวช่วยป้องกันความขาดแคลนในวันข้างหน้าการประหยัดดังกล่าวนี้จะมีผลดีไม่เฉพาะแก่ผู้ประหยัดเท่านั้นยังจะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติด้วย (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ : 31 ธันวาคม 2502 ; (ศูนย์เรียนรู้ทางไกลเศรษฐกิจพอเพียง. 2560) การประหยัดเป็นสิ่งที่พึงประสงค์อย่างยิ่งในทุกแห่ง และในกาลทุกเมื่อขอให้คำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นจากการประหยัดนี้ให้มาก (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ : 30 ตุลาคม 2521; (ศูนย์เรียนรู้ทางไกลเศรษฐกิจพอเพียง. 2560) การประหยัดควบคู่ไปกับหลักการ พออยู่พอกิน พอใช้จึงใช้ได้ทุกยุคสมัยและเป็นไปตามแนวทางปฏิบัติตนตามเศรษฐกิจพอเพียงโดยแท้

แผนภาพที่ 3 แนวทางการพัฒนาคุณธรรมของชุมชนท้องถิ่นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

บทสรุป

ชุมชนท้องถิ่นกับการพัฒนาคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นการแนะแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของคนในชุมชนนั้นๆ ในทางที่ควรจะเป็นโดยทำเอาวิถีดั้งเดิมของสังคมชุมชนมาประยุกต์ไว้ได้ตลอดเวลาและต้องมองโลกปัจจุบันให้เป็นเชิงระบบเพราะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาจะต้องพัฒนาทุกอย่างเชื่อมโยงเข้าด้วยกันทั้งด้านเศรษฐกิจจิตใจสังคมวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและมุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติต่างๆ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติ ของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ นักทฤษฎีและนัก

ธุรกิจในทุกกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้ความรอบรู้ ที่เหมาะสมดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). *เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร*. (พิมพ์ครั้งที่ 3) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2551). "คำปรารภ", ในคำฟอสอนประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ:
- นุทิศ เอี่ยมใส. (2555). *รายงานการวิจัยเรื่อง ทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์*. เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- มูลนิธิพระดาบส. (2525). *พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในวันพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า : 25 เมษายน 2525*.
- ศูนย์เรียนรู้ทางไกลเศรษฐกิจพอเพียง. (2560). "พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ : 30 ตุลาคม 2521". *พระบรมราโชวาท และกระแสพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. [Online] <http://cdlearnse.stou.ac.th/main/speech/royal3.asp> [20 มีนาคม 2560]
- ศูนย์เรียนรู้ทางไกลเศรษฐกิจพอเพียง. (2560). "พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ : 31 ธันวาคม 2502" *พระบรมราโชวาท และกระแสพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. [Online] <http://cdlearnse.stou.ac.th/main/speech/royal3.asp> [20 มีนาคม 2560]
- ศูนย์เรียนรู้ทางไกลเศรษฐกิจพอเพียง. (2560). "พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา : 4 ธันวาคม 2543" *พระบรมราโชวาท และกระแสพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. [Online] <http://cdlearnse.stou.ac.th/main/speech/royal3.asp> [20 มีนาคม 2560]
- ศูนย์เรียนรู้ทางไกลเศรษฐกิจพอเพียง. (2560). "พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากวารสารชัยพัฒนา ประจำเดือนสิงหาคม 2542" *พระบรมราโชวาทและกระแสพระราชดำรัส*

- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. [Online] <http://cdlearnse.stou.ac.th/main/speech/royal3.asp> [20 มีนาคม 2560]
- สมศรีจินะวงศ์. (2544). การวิเคราะห์กระบวนการการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2559). “บทวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : ความเชื่อมโยงแนวปฏิบัติทฤษฎีอื่น : Analysis of Sufficiency Economy Philosophy : Connectivity with Practices of Another Theory” วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 10 (2) 1 : พฤษภาคม – สิงหาคม 2559
- สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์. (2533). รากฐานแห่งชีวิต วัฒนธรรมชนบทกับงานพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน,
- เสาวลักษณ์ จันทมุลตรี. (2558). “คำนิยาม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”. [Online] http://techno-somza559.blogspot.com/2014/08/BLOG-POST_31.HTML [3 สิงหาคม 2558]
- อนันต์ แมนพัยค์. (2549). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต: กรณีศึกษา บ้านหนองน้ำจืดตำบลท่าพริก อำเภอเมือง จังหวัดตราด. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อาแวมะแสะ. (2554). “บทบาทของกิจกรรมร่วมในการเสริมสร้างคุณภาพสังคมในชุมชนชนบทไทย : วิเคราะห์กรณีของชุมชนในภาคใต้”. วารสารร่มพญา, 29 (1) : มกราคม-มิถุนายน 2554 : 9-38